

„ČASOVÝCH ÚVAH“ SVAZEK 259.

V. SKÁLA:

KATOLÍCI ZA VÁLKY.

(Odpovědi na nepřátelské výtky.)

1919.

KLADATEL: »TISKOVÉ DRUŽSTVO« V HRADCI
KRÁLOVÉ (ADALBERTINUM).

TISKEM BISKUPSKÉ KNIHTISKÁRNY V HR
KRÁLOVÉ.

Nezabiješ!

Když na nátlak vídeňské vlády i katolické kruhy činily lojální projevy a mluvily o potřebě vojenské obrany, ozývala se z úst našich protivníků námitka, že v Písmu stojí: »Nezabiješ!« Byla to lapačka na lidi, kteří vůbec bible nečtou. Ve světských paragrafech všech států jest také psáno: »Nezabiješ!« Ale jiné paragrafy týchž států připojují, kdy jest přece dovoleno usmrtiti.

Zrovna tak v bibli. V II. knize Mojžíšově mezi Desaterem ovšem čteme »Nezabiješ!« (20, 3.) Ale hned v následující kapitole mezi příkazy Božími čteme: »Kdo by udeřil člověka, chtěje ho zabiti, smrtí ať umře. — Jestliže by kdo zúmyslně zabil bližního svého a skrze úklady, i od oltáře svého odtrhneš jej, aby umřel. — Kdo by udeřil otce svého neb matku, smrtí ať umře. — Kdo by zlořečil otci svému neb matce, smrtí ať umře.« (II. Mojž. 21, 12, 14, 15, 17.) V další kapitole 22. čteme: »Čarodějníkům nedopustíš žiyu býti. — Kdo obětuje bohům, kromě Hospodinu samému, usmrcen bude.« (18, 20.)

A což jiná místa v bibli? Prorok řekl králi Achabovi: »Toto praví Hospodin: Že jsi propustil muže hodného smrti z ruky své, budeť život tvůj za život jeho a lid tvůj za lid jeho.« (III. Král. 20, 42.)

A nepovzbuzuje týž Starý zákon k válce obranné anebo k vojenské výpravě trestné? Možíš pravil Israelitům v příčině nepřátel: »Neboj se ani se jich nestrachujte. Hospodin Bůh sám, který jest vaším vůdcem, sám bude bojovati vás, jakož činil v Egyptě.« (V. Mojž. 1, 29—30) V téže knize jest stanoven i vojenský řád. V př. praví se tam: »Vytáhneš-li na vojnu proti nepřátelům svým . . ., nebudeš se báti jich; neb Hospodin Bůh tvůj s tebou jest . . . Když pak již nastávala bitva, státi bude kněz před spřádaným vojskem a takto mluviti bude k lidu: Slyš, Israeli, . . . nebojte se, neustupujte . . . V následujících rádcích se praví, co činiti, je-li by se město obležené Israelitům vzdáti a přátelství učiniti nechtělo. »Když by dal je Hospodin Bůh tvůj v ruku tvou, pobiješ všecko, což s v něm pohlaví mužského, mečem.« (20, 1—11) Nebo čteme tato slova: »I táhl Josue z Galgaty a všecko vojsko bojovníků s ním, mužové velídatní. I řekl Hospodin k Josue: Neboj se jich, nebo v ruce tvé dal jsem je: žádný z nich nebude moci odolati tobě.« (Josue 10, 7—8.) Hospodin poručil ústy Samuelovými Saulovi: »Nyní tedy jdi a pobij Amalecha a zkaž všecky věci jeho.« (I. Král. 15, 3.)

Zkrátka: kdo chce namlouvati lidu, že Starý zákon zakazuje povšechně usmrcení člověka a se staví i proti válečnému pobíjení, jest buď ignorantem anebo podvodníkem.

Ani Nový zákon ostatně se nestaví proti kterým právním požadavkům, ustanoveným usmrcení člověka. Na př. sv. Pavel dí: »Činí

zlé, boj se, neboť ne nadarmo nosí (vrchnost) meč; jest zajisté služebníkem Božím, mstitelem (vylití) hněvu na toho, kdo páše zlé.« (Řím. 13, 4.)

Nejzajímavějším při všem jest, že slovo »Nezabiješ!« nejraději proti katolictvu pronášeli ctitelé Jana Žižky a husitských cepů. Husité ve své hymně zpívali: »Bijte, zabijte, žádného neživte!« Ale žádný z farisejských kritiků nevytýkal, že tato slova husitské písně čelila proti Starému zákonu.

Ostatně sám Hus za jistých podmínek dovoluje válku. Připomíná ovšem, aby bojování bylo obranou víry a pravdy a ne pro zboží tohoto světa, pro chválu a pro pyšní pomstu.« (Urbena I, 160.) Když r. 1401 Ruprecht Falcký s Míšňany a některými českými pány oblehl Prahu, Hus s kazatelny volal Čechy Václavovi věrné do zbraně ohnivými slovy: »V této příčině jsou Čechové bídnejší nežli psi a hadi, protože pes hájí lůžko, na němž leží; a kdyby jiný pes ho chtěl odehnati, bojoval by s ním a had tolikéž; nás však Němci utiskují a zabírají úřady Čechách a my mlčíme.« (Flajšhans: M. Jan Hus, 102.) Nu — a žádný liberál nepraví, že Hus měl volati »Nezabiješ!« Naopak Husova výzva k obranné válce se nadšeně chválí.

Církev prý žehná zbraním.

Tak se hlučelo po celou válku a lže se tak osud. Jakým způsobem a jakými slovy kněží zbraním žehnají, nedovedl pověděti z pomluvačů nikdo. Jestliže kněží se za vojíny modlili a po-

žehnáním je provázeli na strastiplnou pout, jnom necita by mohl v udílení takové útěchy vidět něco nepřipustného. Vždyť matky také dávaly požehnání synům-vojínům, odcházejícím na válku na bojiště.] Kněží poskytují útěchu i těm uvězněným zločincům, kteří mají býti vedeni na popravení. Co by jim řekli nestranní pozorovatelé, kdyby si poctivých mladíků a otců rodin předěsnými okamžiky ani nevšimli?

Vojenský kněz uveřejnil v katolickém tisku toto prohlášení: »Při svém propuštění z vojska jsem s sebou sbírkou nařízení a předpisů pro vojenské duchovní. Vydával ji za válečného apoštolský polní vikariát (Pastoralblatt für die u. k. katholische Militär- und Marinegeistlichkeit). Prohledal jsem celé tři svazečky a pátral po nařízeních a formulích, kdy, kde a jak mají vojenská kněží »žehnat zbraním«. Nenalezl jsem ni menší narážky. Kdyby jaké nařízení a formuly byly, jistě by nescházely ve sbírce tak důkladně a úplně. Byl jsem též dlouhý čas u polního superiorátu ve Vídni. Byli jsme vysíláni k pochodovým formacím, abychom měli k vojínům předmluvy před přísahou a před odchodem do pole. Nikdo však nenařizoval při tom žehnání zbraní a také jsem neslyšel, že by některý kurát něčím podobného byl činil. Jest tedy mluvení na schůzích a v Nár. shromáždění a psaní v novinách »o žehnání zbraní církví«, odpusťte mi ten výraz, hloupým plácáním.« — P. C., bývalý polní kurát.«

Někteří prostomyslní lidé pojali domněnku o kněžském žehnání zbraní asi z této okolnosti.

dyž za války nadcházely pro vojíny okamžiky velice nebezpečné, kdy hrozila bezprostředně smrt (na př. před útokem), staral se kněz o to, aby jejich duše byly smířeny s Bohem. Pro krátkost času však nebylo možno vyslyšati každého vojína při zpovědi zvláště a udíletí rozhřešení jednotlivě. Proto byli vojíni vyzváni, aby vzbudili lítost a předsevzetí a pak jim kněz udělil rozhřešení všem najednou (generální absoluci). Při tom všem dělal znamení kříže. Tento akt měl tedy čel čistě náboženský; byla to starost o spásu nesmrtelných duší, nikoli však o vítězství ba-
netů.

Z toho patrné, že fráze o žehnání zbraním jest holou pomluvou. Kdyby tu nějaká slovní formule byla, naši protivníci by ji všude na požádání kněží předčítali.

Při tom se zapomíná, že vojska husitská postupovala do bitvy s Velebnou svátostí. Docela dyž 4. srpna 1423 u Hradce utkalo se vojsko pražských kališníků v bratrovražedném boji s Táborci, nesena byla kněžím Svátost na obojí straně, tak že »stála archa proti arše.« Žižka porazil pražany na hlavu a kněze, který nesl v jejich vojsku Svátost, zabil sám palcátem. (Tomek: Dějiny města Prahy IV, 285.)

Církev naše v této válce zbraním nežehnala; to však tisíce a tisíce socialistů vyrábělo čile k zbraně tak střelivo. Tito přísní soudcové katolické církve své služby zbrojovkám docela naznačili; cpali se tam i ti socialističtí protimilitaristé, kteří před válkou vůbec výrobou vražedných nástrojů se nezabývali.

Kněží modlili se za říši a vrchnost v době válečné.

Není potřebí vysvětlovati, že řada těch modliteb byla vnucena od lidí, kteří sami se katolickým pobožnostem vyhýbali. Sami politici úředníci čeští vynutili, aby se ke konci školních mší v kostele vždy zpívala rakouská hymna, při které mělo vstáti. (Na tom už liberálním a pokřesťanským vrchnostem nezáleželo, vzdá-li se přeměřená úcta svátostnému Kristu aspoň při zdvihování.) Tak poškozovali byrokrati katolické bohoslužby, protože z odporu proti té hymně přestávali někteří lidé chrámy navštěvovati.

Ostatně při zvláštních příležitostech na rozkaz rakouských úřadů čeští liberální učitelé, profesori a jiní inteligenti přednášeli oslavné promluvy o habsburském rodu, doporučovali válečné půjčky, cvičili mládež ve vojenských obratech a pod.

Mějme však na mysli, že každá katolická modlitba pronáší se podmíněně. Prosíme za plnění toho neb onoho pod podmínkou, že předmět našeho přání jest spravedlivý a že vyhovět naší žádosti nebude na úkor našeho prospěchu duchovního a spásy duší nesmrtelných. Odevzdváme vše do vůle Boží. V nejdůležitější a nejčastější naší modlitbě jsou slova: »Bud' vůle Tvá!« I jindy voláme při modlitbách dle příkladu Kristova: »Ne má, ale Tvá vůle se staň!« Splní-li se právě to, zač se modlíme, dá nám Bůh náhradou za odměnu zbožné mysli milost jinou, prospěšnější.

V katolických modlitbách za blaho státu a všelikou vrchnost nacházíme důležitou prosbu, aby představeným byla dána milost k poctivému, svědomitému zastávání úřadu. Prosí se, aby vládly vrchnosti podřízenému lidu spravedlivě, vedly jej ke ctnosti, spokojenosti a pozemskému blahobytu. Takové vhodné dodatky nebyly ani vídeňskou vládou zakazovány.

Katoličtí Habsburkové dali se však do vleku protestantské dynastie pruské, spojili se s Turky, tak že mařili svým chováním podmínky požehnání Božího; pak není divu, že plány jejich byly zbaveny záštity nebes. Modlíme-li se v době krušné za vrchnost, děje se tak v přední řadě v zájmu blaha poddaných. Vždyť vybočí-li kterákoli vrchnost z mezí Desaterem určených, odnáší její trudné následky toho právě poddaní nejbolestněji. Z té příčiny jest se nám modliti ku prospěchu našeho národa i za radikální vrchnost synější, aby případně klikaté a povážlivé cesty její neuvrhly národ ve zmatek a soužení.

Prvokřesťané modlili se i za ty pohanské vrchnosti, které krutě Kristovo stádce pronásledovaly, aby jim nebesa pomáhala v činnosti lidskému blahu prospěšné.

Vlastní původcové a ředitelé války.

Kdo dal k válce podnět? Byli to snad biskupové anebo papežská stolice? Ani největší anatikové nedovedou uvést doklady, že by se vlády před zahájením krveprolití aspoň radily biskupy anebo jinými církevními hodnostáři, dali jest potřebí, aby zahoukala děla na ostro.

Nyní vycházejí na jevo stále nové dokumenty, kteří politikové zavinili děsné krveprolití, jakéh svět nebyl svědkem nikdy. Ale ani jedna listina ani jiná okolnost nesvědčí, že by byl vyšel p pud k hroznému tragedii od církevních hodnostářů. Zkrátka zodpovědní politikové, kteří měli mo rozhodující, vůbec se ani na dobrozdání duch venstva neptali.

Zato však jest nyní dokázáno zcela určit že duší válečného zápasu byl císař Vilém I obklopený německými nacionalisty. Ten byl hlav oporou konfese protestantské. »Německy zn mená luthersky«, říkali němečtí radikálové př válkou; ti také vynakládali veliké peněžité sun na »evangelisaci« Čech za účelem politické rozmachu germánského. Lutherství odporučov také wolfiáni v Čechách, kteří štváli do vál proti Slovanstvu.

Jinou hlavou výbojnou byl maďarský eva gelík Tisza, který po porážkách Srbů prohlás že nebude pro laciný mír; když toto vyjádře vzbudilo veliký rozruch, nejapně je zamlouv Válku chtěli liberální ministři vídenští, židé n ědarští i rakouští. Židovský tisk jevil fanatick radost nad vyhlášením války. Bojechtivost p zrazoval z přepjatého nacionalismu i ten víd ský tisk, který se neprávem nazýval křesťansk sociálním. České listy katolické nejednou u s zornily, jak ten tisk nekřesťansky ubližuje v chům a jak sleduje v první řadě velikášské n německo-politické. Věrný spojenec Vilémův s tán turecký rozhodně se nemísil do zápasu radu katolického duchovenstva; rovněž zlopověs k

Ferdinand Koburský se netázal ani papeže ani některého biskupa katolického, má-li vytašiti meč.

Střízliví posuzovatelé shodují se v názoru, že válku zavinityl přepjatý, nekřesťanský nacionalismus, cíle imperialistické, zájmy obchodní a konkurence hospodářská.

Kterého církevního hodnostáře ptala se vídeňská vláda na dobrozdání, když po zavraždění rakouského následníka trůnu poslala do Srbska despotické rozkazy, které bělehradská vláda ani splniti nemohla? Ostatně zavraždění Ferdinando, které hnalo vodu na vídeňsko-berlínský militaristický mlýn, bylo sosnováno od živilů protikatolických.

Kdo pak to již před válkou horečně vyráběl děla, a ssál z akcií zbrojovek obrovské zisky? To nebyli biskupové ani papež. Ti také v parlamentech nerozhodovali o zvýšení daně na zbrojení.

Nyní dohoda volá před svůj soud hlavní válečné provinilce; ačkoli velice důkladně vyšetřovala, kteří politikové byli hlavními původci války a kdož napáchali v krvavém zápolení největších zločinů, nepohání před soudní tribunál ani jediného katolického kněze. Kdyby krvaví provinilci měli v rukou jen skrovný doklad o spolupůsobení některého hierarchy při vypuknutí války, hned by svalovali hlavní vinu na takového nešťastníka, aby si potřísněné ruce umyli.

Z války se těšili hlavně ti, kteří z ní měli veliký hmotný užitek. Byli to vysocí důstojníci, někteří urozenci a političtí úředníci, ale hlavně nekře

stánští vojenští dodavatelé a ti pokřtění občané, kteří s jejich spekulacemi byli v zjištěném spojení.

Zato katolické kněžstvo bylo vyssáváno, církevní majetek nuceně ukládán ve státních půdách a ke všemu olupovány i katolické kostely. Kraján-kněz z Ameriky Msgr. Bouška sdělil, že ve Francii katoličtí kněží, kterým byly vnučeny do rukou zbraně jako jiným vojínům, byli přestaveni do předních linií; v krátké době jich z 30.000 padlo 7000. Teprve když Joffre rozhodně požádal, aby byli zachováni Francii, jinak že složí veškeré telství, byli kněží vzati z předních řad a komandováni do nemocnic. A do takové krvavé lázně by se bylo kněžstvo hnalo s fanatickou lačností. Zatím co bylo v massách pobíjeno, nekřesťanští spekulanti byli rozstrkáni po kancelářích, a byli za větrem.

Z těchto i jiných do očí bijících okolností lze snadno zjistiti, kde hledati hlavní původce ředitele a udržovatele strašné války.

Výbojnost maďarských bolševiků roku toho rovněž nebyla podnícena od katolického kněžstva, vždyť duchovenstvo bylo od rudých gard krvavě pronásledováno.

Papež »to měl přetrhnouti.«

Takhle hlásali licoměrně ti, kteří sice dobře věděli, že papeži není možno zakázat válku přerušiti. Kdyby byli mohly velmocí aspoň zdaleka tušiti, že papežovo zakročení více vyvolá než tisíce děl, nebyly by nakládaly na miliony armády veliké miliardy.

Papežské nejupřímnější mírové pokusy ztroskotaly často i v těch dobách, kdy Vatikán měl značnou politickou moc. Ale za nynější světové války právě přičiněním živelů »protiklerikálních« bylo papežství zbaveno všelike světské vlády. Nemohlo proti milionovým armádám výbojeů vydati ani pluk vojska. Naopak před Vatikánem řádily demonstrace protikatolických Italů, kteří nebyli spokojeni papežovým napomínáním k míru. Krátka jakkoli se papežská kurie ani nemohla praktickým výsledkem vměšovati do politických hospodářských sporů mezinárodních, byl papež nebezpečenství života.

V naší zemi stoupenci těch nekatolických měřů, které dříve nejradostněji vítaly skoro každé nové ujařmení papežského stolce, nejhlaději vyzývali, aby papež učinil válce konec. Byla to žádost tak »moudrá«, jako když se odebere houslistovi smyčec a pak se téměř umělci poučí, aby virtuosně hrál obtížný koncert. Nemůže-li jeti vojín bez koně, nemůže také papež úspěchem zkrotit válečné štváče, nemá-li dotatek výkonné moci.

Měl prý tedy papež vydati aspoň ostré ohrazení. Odpovídáme, že by se do rukou věřících nedostal takový britký zákaz válčení, ve kterém by stát cítil ať fysické či morální zeslabení vlastní válečné moci. Důležité listy papežovy, zasílané věřícím, byly censurou italskou před odesláním a hranice kontrolovány i tehdy, když se netýkaly války. Přímé vystoupení proti určité válečné moci bývalo by způsobilo veliké pronásledování katolictva v témže státě. Vždyť vojenskému re-

žimu se musilo podrobiti všecko — jak civilní úředníci tak učitelé, rolníci, řemeslníci atd. K tomu vzdoroval militarismu přímo, odsuzován bez dlouhých okolků jako velezrádce.

V samém Rakousku měl jeden kadet nebo poručík větší moc než biskup a jeden žid než dva arcibiskupové. Samo státní zřízení již před válkou silně svazovalo ruce papežovy a biskupův. Dle říšského zákona z 21. prosince 1874 (v 14. článku) státní občanské povinnosti nesmí trpěti náboženským vyznáním žádné ujmou. (Nu — a za jednu z nejdůležitějších prohlášena přece branná povinnost.) Zákon ze 7. května 1874 v § 17. ustanovuje: »Shledala-li vláda, že jest některé církevní nařízení . . . odpor veřejným zájmům, má je zakázati.« (A válka? Vždyť přece rakouští byrokrati v toto století pokládali zájmy vojenské za svou státní nejpilnější. Byli by si dali rušiti síť svého militarismu třeba jen nepatrným zasažením episkopátu nebo papeže?)

Katolickým listům byly konfiskovány v »amerikánském« Rakousku zcela krotké výklady katolického stanoviska k válce, ba i citáty z Písma. V »Obnově« docela ve stati, která ani nemluví proti válce, censurou na několika místech bylo vybíleno slůvko »Nezabiješ!« Zato v Americe kde jest rozluka církve od státu, šetří se přímou mocí biskupů mnohem více. Na př. biskup církve v provincii Milwaukee tohoto roku začal věděti věřícím četbu jistých novin. Proti tomu se ohradili vydavatelé a podali žalobu. Současně dvůr však rozhodl, že církev jako společnost

právo upozorniti věřící jako své členy, čeho se mají varovati, pokud katolíci chtějí setrvati ve svazku této společnosti. Tedy v Americe o práva katolické církve jest postaráno lépe, než bylo v Rakousku před válkou i za války. Byla by vláda u nás trpěla papežský nebo biskupský zákaz jakéhokoli militaristického a nekřesťansky fanatického manifestu rakouského?

Stát netoliko kněžím nedovoloval volných projevů o válce, ale docela nutil duchovenstvo, aby úkony související s válkou pilně podporovalo. Docela nad samými záležitostmi církevními osoboval si nejvyšší právo.

Jen malou ukázkou! Když se měl obsaditi arcibiskupský stolec olomoucký, oznámil ministr kultu Hussarek kanovníkům voličům: »Nezměnitelnou vůlí Jeho Veličenstva jest, abyste za arcibiskupa olomouckého volili buď J. Exc. nejdp. biskupa Huyna nebo J. Em. nejdp. kardinála Skrbenského.«

Jestliže tedy docházelo k takovému a podobnému znásilnění církve, bylo možno doufati, že před papežovým hlasem oněmi děla a liberální důstojníci rozejdou se domů? Samo zřízení církevní trpělo násilí; katolická církev byla soldierskou ujařmena tak, jako nikdy před tím. A v době tak bolestné měl papež rozhodovati o světové politice a válce?

Smírná akce papežského stolce.

Vatikán tedy »válku přetrhnouti« nemohl. Nestačily mu fysické síly k účinnému zakročení. Přes to však apoštolská stolice činila pro utišení

vojácké vášně tolik, kolik bylo v její možnost. Která hlava nekatolické náboženské společnosti veřejně vystoupila ve prospěch míru beze všech nároků na nějakou pozemskou odměnu? Nerozeslal mírový pastýřský list žádný vrchní rabín, žádný vrchní správce některé sekty křesťanské anebo náboženské společnosti pohanské.

Zato však viditelná hlava katolické církve protestovala proti hromadnému prolévání krve hned na počátku války a vytrvala ve své pacifické snaze po celou dobu světového zápasu. Vatikán věděl, že své domluvy může pronášet s čistým čelem; ani jediná velmoc nemohla namítnouti, že sama papežská stolice nějakým způsobem nese spoluvinu na hrozných bojích; tak nikomu se nepodařilo dokázat, že mírovou akcí chce papež protežovati některou říši na škodu států jiných. Zcela čistá a nezištná ruka se zvedla k výstraze.

Jen letmo aspoň některé doklady poctivé a horlivé práce mírové apoštolského stolce! Hned po vypuknutí války papež Pius X. adresoval katolíkům celého světa pastýřský list (2. srpna 1914) v němž pravil, že válka »každého, kdo jen trochu rozváží její nebezpečnost, pohromy a následky, zajisté skličuje žalem a hrůzou.« Tudíž papež tam důrazně poukazuje, odkud přichází pomoc »totiž od Krista, knížete pokoje a nejmocnějšího prostředníka mezi Bohem a lidmi.« Nařizuje duchovenstvu veřejné pobožnosti prosebné, »abys milosrdný Bůh na jejich zbožné prosby nebláznivý požár válečný co nejdříve uhasil a milostivě vnukl těm, kdož státům v čele stojí, aby vážně přemýšleli o míru a nikoli o bédách.«

Benedikt XV. stal se papežem 3. září 1914 již 8. září vydal mírovou encykliku, v níž avil: »Z nejhlubšího srdce prosíme a zapřísaháme ty, kteří vládnou národům, aby dali souhlas, by všecky jejich spory byly odstaveny ke čestě lidské společnosti v úvaze, že již až příliš utrmutků a béd provází život smrtelníků, nežli by bylo nutno hromaditi ještě více béd a zámutku. Kéž by nahlédli, že už je dosti díla zkázy prolité krve a kéž by pospíšili zahájiti vyjednávání o mír a podali si ruce!« Významno, že první okružní list nového papeže platil míru!

Na štědrý večer téhož roku 1914 přijal Sv. Otec v trůnní dvoraně kardinály, kteří podali návrh, žádající, aby papež neochabl ve svém úsilí o dosažení míru. Papež odpověděl, že jak v své veřejné působnosti, tak i v soukromém úsilí použil každého prostředku, aby jeho rady přispěly k míru doznaly dobrého přijetí. Za tímto účelem vynasnažil se přiměti válčící státy ku příměří po dobu vánočních svátků. Křesťanský podnět však nebyl korunován šťastným výsledkem. Papež zasadil se o výměnu válečných zajatců, způsobilých k válečné službě. Projevil dále úsilí, aby kněží, znalí jazyka válečných zajatců, poskytovali jim útěchu a nabídli se za blahovolné zprostředníky mezi nimi a jejich rodinami.

Benedikt XV. uložil všemu kněžstvu zvláštní mírovou modlitbu na den 7. února a 21. března 1915.

Při slavnostním shromáždění papežské konklávy 22. ledna 1915 prohlásil Sv. Otec, že sice není v jeho moci urychlití konec války, přes to však pracuje, aby se zmírnily následky válečného

zápolení. Není vhodno vtahovati autoritu p
žovu do konfliktu válečníků samých. Kristus
mřel za všechny lidi, tedy jeho náměstek
milovati stejně všechny zápasníky. Při tom
nesporně zejména biskupu římskému (apošto
stolici) náleží hlásati, že nikomu není dovo
z jakéhokoli důvodu porušovati spravedlnost

Evropský dopisovatel amerického »Wor
měl 5. dubna slyšení u papeže, který mu v
čině amerického lidu řekl: »Sdělte tomuto
chetnému lidu jediné přání: Pracujte neustá
nezištně pro mír. Tím prokážete velikou sl
Bohu, lidstvu a celému světu. Modlete se a
cujte neunavně a jednomyslně pro mír! To
mým velkonočním přáním a za to se d
modlím.« Ke konci projevil papež vřelou t
aby zvláště tisk americký pracoval k ukon
války.

Obrovitý zájem vzbudilo mírové prov
papežovo na konci prvního roku světové
(28. července 1915). Statečný papež adres
svá slova »válčícím národům a jejich hlav
aby pohnul ke zpytování svědomí i rozhod
politiky. Z proslulého svolání citujeme a
toto: »Ve svatém jménu Boha našeho nebes
Otce a Pána a pro požehnanou krev Ježí
jež byla cenou lidského vykoupení, zapřisah
Vás, kdož z Boží prozřetelnosti určení jste k
nad válčícími národy, abyste učinili konec
livému vraždění, které už po celý rok zne
Evropu... Vy máte před Bohem a lidmi y
nou zodpovědnost za válku a za mír!... Ho
bohatství, kterým Bůh obdařil země Váma
řízené, dovoluje Vám zajisté pokračovati v

za jakou cenu? Na to nechť odpovědí jak
íce mladých životů lidských, které denně uha-
rají na bojištích, tak i zříceniny tolika měst,
snic a pomníků, vytvořených zbožným, umě-
ským smyslem a geniem předků. Nedokazují
ké ony hořké slzy v tichých komůrkách, nebo
stupních oltářů, že cena každodenního boje
st veliká, až příliš veliká? Nikdo neříkej, že
romný tento konflikt nemůže býti odstraněn
z branné moci. Odložte úmysl, že zničit chcete
den druhého! Pomněte, že národové neumírají;
dyť národové, jsou-li potlačováni, snášejí sice
čmo na ně vložené, ale připravují se na osvo-
zení, přenášejíce s pokolení na pokolení smutné
dictví zášti a pomstychtivosti. Proč by se tudíž
ní již neměla s nepředpojatým svědomím uvá-
ti práva a spravedlivé aspirace národů? ...
žehmán budiž, kdo první pozvedne olivovou
tolest míru a nabídne nepříteli pravici, podá-
je mu rozumné podmínky míru. Rovnováha
ětová a blahodárný, bezpečný mír spočívá
nohem spíše na vzájemné blahovůli, na úctě
právu a důstojnosti bližního, než na množství
jínů a strašných pevnostech.«

R. 1916 znovu papež tloukl na srdce zkor-
tělá. »Osservatore Romano« v březnu uveřejnil
vé stesky papežovy na marnost opětovných
mírných domluv. »Vrhli jsme se takřka dopro-
ed mezi válčící národy jako otec mezi své
ující syny a zapřisahali jsme je jménem onoho
ha, jenž jest spravedlností a láskou bez konce,
y odřekli se úmyslu vespolek se zničiti ...
hříchu byl náš otcovský hlas až dosud osly-
a ... Nicméně nemůžeme a nesmíme mlčeti.

Otci, jehož synové jsou v divokém boji, není voleno, aby ustal napomínati jen proto, že jeho prosby a slzy jsou bez úspěchu.« V dalších řečích papež radí, jakým ušlechtilým způsobem by měly křesťanské rodiny pečovati o brzké novení míru.

Dne 16. srpna 1917 oznamovaly noviny, Svátá stolice podala vládám všech válčících i utrálních států notu, která formálně vyzývá k míru za podmínek konkrétně vyslovených. Jakmile v tuto notu obdržela vláda italská, naznačila papeži, že kdyby podnikl jakékoli kroky mírové, mohl by míti za to, že jsou namířeny proti ní a vedou k němu z toho důsledky. — Tedy jakmile papež hleděl vyhověti přáním velké většiny evropského obyvatelstva, hned se zdvihla tvrdá zednářská pěst. Ve zmíněné notě z r. 1917 (z 1. srpna) opravdu papež dal reální návrh, který vzhledem k tehdejšímu okolnostem byl přijatelný všude, byl důkladně promyšlen.

Nová mírová nota papežova byla adresována výhradně hlavám válčících států. V doslovu nedikt XV. praví: »Slyšte naši prosbu, posleďte otcovských napomenutí, která Vám dávám ve jménu Božského Spasitele, knížete míru, vzpomeňte si na svoji neobyčejně těžkou povinnost před Bohem a před lidmi. Na Vaše rozhodnutí závisí mír a radost přečetných rodu, život tisíců mladých mužů, slovem štěstí národa, jehož podpora je Vaší přísnou a nejvyšší povinností.«

Zlolačné jazyky tvrdily, že papež nadržuje ústředním mocnostem proti dohodě, ačkoli

mohly uvést ani jediného podstatného dokladu. Vhodno zde zaznamenati projev kompetentní osoby. Kardinál Gasparri měl r. 1919 rozmluvu s dopisovatelem new-yorského listu »Internacional New-Service.« Některé části uveřejněny ve francouzském listě »Journal de Débats.« Gasparri se vyjádřil, že by byla Apoštolská stolice na pozvání přijala účast na konferenci »míru dohodou všech« v duchu smířlivosti národů; nesrovnávalo by se však s důstojností Vatikánu bráti účast na konferenci, kde by se diktovalo přemoženým. Ačkoli na počátku války se zdálo, že mír budou diktovati Němci, papežská stolice by byla odepřela účastniti se mírového jednání, jež by bývalo svoláno vítězným Německem. Rozhodně není pravdou, že by bývaly kruhy Vatikánské stranily mocností ústředním. Naopak jsou zde důkazy, že papežská stolice za války užívala všech svých sil na prospěch spojenců, zvláště Belgie, Francie a Italie.

Gasparri dodal, že situace Vatikánu byla od počátku války velice svízelná. To pochopí lehce každý, uváží-li se, že katolické národy bojovaly proti jiným katolickým národům. Vatikán přímo úzkostlivě musil dbáti toho, aby mu historie nevytkla, že jakýmkoli, třeba i nepříjemným způsobem popuzoval ke krvavému zdolání některého národa. Zato však protestantští duchovní v Německu žádali, aby byli zařazeni do fronty proti válčícím křesťanům neněmeckým. Sám Vilém II. byl nucen jim připomenouti, že za frontou mohou vzhledem k svému povolání prospívati vlasti lépe než s puškou v ruce.

Papežovo úsilí o zmírnění válečných běd

Ježto ani nejtklivější domluvy papežovy ne mohly uspíšiti mír, pečoval Benedikt XV. aspoň o to, aby se pomohlo vydatně občanům válkou těžce postiženým.

Podářilo se mu vymoci na vládách r. 1914 výměnu aspoň těch zajatců-vojínů, kteří byli již k další službě válečné neschopni.

Po tomto úspěchu vynasnažil se papež osvoboditi také internované osoby civilní. Požádal důvěrně téhož roku každou z válčících mocností aby povolily některým kategoriím zadržovaných osob vrátiti se svobodně do vlasti. Papežská stolice dostala brzy několik odpovědí příznivých. Když urovnány prostřednictvím papežovým něshody mezi Anglií a Německem, byl i v té příčině úspěch papežův plný.

Papež téhož roku se dověděl, že v severní Francii jest někde po tuhých bojích nakupená hotová mrtvolná hráz, která strašně ohrožuje zdraví vojínů. Požádal tedy Německo, aby na těch místech vymohlo dvoudenní příměří k pohřbení mrtvol. Skutečně na rozkaz Viléma II. požádání vrchní velitelé francouzský a anglický aby poslali do hlavního stanu parlamentáře k vyjednání podrobností, zejména k stanovení míst na nichž by měl býti boj na dva dni zastaven.

Zatím co židovské kapitály vzrůstaly za válku jako lavina, slábly zásilky Svatopetrského haléře do Vatikánu. Jestliže každá společnost potřebuje příspěvky svého členstva, tím spíše jsou nutny nějaké důchody na vydržování rozsáhlých kanceláří papežských, na podporu misií, stavbu a oprá

kostelů, na cestu vyslancům papežským atd. třebaže však vatikánská pokladna se ocitla ve velmi málo utěšeném, Sv. otec podporoval trpící Čechy již počátkem roku 1915 (i válečné zajatce) také peněžitými milodary, pokud síly stačily. Když kardinál Gasparri oznamoval biskupu královskému, že papež věnuje strádajícím Polákům 1000 K, poznamenal, že bída polského lidu narušuje srdce papežovo neskonale bolestí, tak že silně vroucí modlitby za blaho toho národa; dar to nesporně v nepoměru s vážnými potřebami Polska, ale papež přece chce podati praktický příkaz lásky k Polákům, bydlícím jak na území nepřátel, tak ruském. Tehdy také strádajícím Belgům zaslal papež 25.000 franků s přáním, aby brzy uzavření míru vrátilo Belgii spokojenost.

Tehdy zaslal papež arcibiskupu barskému dopis, v němž ho vyzval, aby vymohl dobré zařazení se zajatci, umístěnými v této zemi.

Dle zprávy »N. W. Tagblattu« ze 14. ledna 1916 papež přijal ve slyšení velmi srdečně delegáta mezinárodního výboru Červeného kříže Adorna, třebaže tento Adorn byl v Ženevě znám jako nejhorlivější kalvinista. Bylo tehdy smlouzeno, že mezinárodní výbor Červ. kříže a papež budou spolupůsobiti, aby 1. zasílání chleba ze Ženevy a z ostatních francouzských měst pro francouzské zajatce v Německu nebylo rušeno; aby Francouzům, bydlícím v území obsazeném Němci, bylo dovoleno dopisovati si se svými příbuznými ve Francii, v poli a v německých vojenských táborech; 3. aby vojákům, v Německu zraněným, kteří byli zraněni anebo onemocněli, bylo dovoleno dáti se ošetřovati ve Švýcarech.

Téhož roku kardinál-arcibiskup florenský Mistrangelo na rozkaz papežův odebral se z pevnosti Belvedere k zajatcům rakousko-uherským (mezi nimiž bylo i mnoho Slovanů). Kardinál vyptával se každého na jeho přání a konal pro dobro jejich tak vítané služby, že zajatci uspořádali nadšené ovace jak jemu, tak papeži.

Dne 11. března téhož roku z Vídně oznámilo, že rakousko-uherský zajatci, osvobození prostřednictvím Vatikánu, zaslali papeži děkovnou adresu.

I jinými velice horlivými akcemi papežská stolice hleděla dle nejkrajnější možnosti zmírnit strádání těch, kteří byli válkou bolestně postiženi.

Proč se mluvilo uštěpačně, že papež nedokáže? Protože protestantští politikové fakticky mírovou akci Vatikánu mařili. Německý říšský ministr financí dne 24. července r. 1917 pronesl v Národ. shromáždění řeč, v níž oslovil kritisoval neústupné stanovisko německých národních onálů v nejtěžších chvílích válečných. Privil dá
»Dne 30. srpna 1917 dostal říšský kancléř prostřednictvím nuncia, obsahující nabídku francouzské vlády, k níž se byla připojila francouzská vláda aby se císařská vláda vyslovila o nezávislosti Belgie a dala záruku politické, hospodářské a kulturní samostatnosti této země. Smířlivá odvěď že by usnadnila dobrý postup mírového jednání. Co se však stalo v Berlíně? Nikdo by tomu nevěřil; čtyři neděle nebyla dána žádná odpověď. Tedy na diplomatickou úřední zprávu pro národ který je v největší tísní, neodpovídá se 4 neděle. Pak byla prohlášena za nedostatečnou. Konc

září jsem byl v Mnichově. Nuncius přišel mi v ústrety, slze: »Ubohý národ!« Tím byl vyřízen pokus, zahájený Anglií prostřednictvím Svaté stolice.«

Významné to svědectví zodpovědného politika německého tohoto roku.

Posudky o papežových ušlechtilých akcích.

V Čechách mírovou notu papežovu z roku 1917 přijali někteří radikálové s nejnepřívětivějšími kritikami a pošklebky. Zato však protestantský pastor Knapp napsal v »Deutsches Volksblattu«: »Každý spravedlivý člověk musí pocítit jako bezprávi, jestliže kdo pochybuje o čistotě úmyslů Benedikta XV. Svět pomluvy a lži nesmí nám úplně vzít víru v možnost ušlechtilého smýšlení.«

Mluvili tak ušlechtilě také Knappovi kolegové? Většina projevovala ohnivou bojovnost. Na př. na pastorální konferenci téhož roku v durynském Arternu usnesen protest netoliko proti mírové akci papežově, ale docela i proti mírové resoluci říšského sněmu. Sám soc. dem. deník »Vorwärts« konstatoval, že se vůbec šíří mezi protestanty hnutí proti papežovi a jeho pacifickým (mírovým) snahám; protestanté prý doufají v »dobrý německý mír od Boha« a nepřejí si špatného, mezinárodního míru od papeže.

V Mnichově téhož roku schystány veliké studentské štvance proti ctiteli papežského stolce prof. dru. Foerstrovi, když pověděl nebojácně, z jakých důvodů mají Němci tolik nepřátel. Prozradilo se, že morálním původcem štvancí byl

evangelický »Bund«. Již se oznamovalo, že učitelská činnost jest Foerstrovi na universitě zne-možněna. Konečně bavorské ministerstvo kultu profesorovi pedagogicko-sociální přednášky povolilo, ale pod tuhými podmínkami. Učenec musil se zavázati, že se na universitě úzkostně vyhne jakémukoli »vyzývavému« vystupování, že nevyužije přednášek a cvičení k pacifické agitaci a že nebude uváděti vůbec svou nauku v souvislosti se světovou válkou.

Berlínská katolická »Germania« tehdy uvedla slova vynikajícího poslance centra Erzbergra, že Rakousko-Uhersko není národně jednotné, nýbrž že jest většinou slovanské a že tedy zde touha po míru je něco docela přirozeného. Pro toto sdělení vyšel vojenský zákaz vydávání téhož listu. Ovšem zákaz ten byl vyšší instancí zrušen, ale jest přece svědectvím, jak se dávaly na katolická ústa zámky.

Berlínský »Plutus« 31. března 1915 napsal: »Nábožný Benedikt nezůstal jen při modlitbě, on zasazuje se a jedná také o mír... a to právě zjednává mu politickou významnou moc; ovšem ne jako politika, ale jako kněze... a svět, nejen katolický, nejen křesťanský, slyší ho s podivem a s pohnutím.«

Židovsko-liberální »Neue Freie Presse« 11. dubna 1915 ve svém pojednání o smírčí akci papežově byla nucena vyznati: »Papež jest jednou z největších mocností na světě... Nynější papež zvolen byl za hrůz válečných. Ale už za krátké doby jeho činnosti utvořilo se mínění, že nepůjde pamětihodnostmi Vatikánu jako pouhá pořadová číslice, která se musí čítat, ale sama málo čítá

To není papež, který by musil býti chrámem sv. Petra nesen na vysokém trůně... I v nejprostším oděvu objevil by se jako individualita a stal by se nápadným těm, kdož větrí talent a oceňují i tam, kde jejich myšlení nechce se sklonit.«

Hlavní list italských sociálních demokratů »Avanti« r. 1916 v článku »Il probabile triumfatore« (Pravděpodobný vítěz) napsal o papeži »Jeho sílu tvoří právě neutralita, což je nejpádnějším důvodem, proč Benedikt XV. bude konečným vítězem... Nesmí se přehlédnouti, že nitky církve katolické jsou rozvětveny, že zabíhají do všech států světa. Duch náboženský i po této válce bez odporu zmohutní. Z toho všeho jen papež zdá se nejpovolanějším, aby s olivovou ratolestí ukončil krvavý boj v Evropě.«

Po mírové papežově notě, vydané 1. srpna 1917, napsal centrální orgán soc. demokratů německých »Vorwärts«: »Řím jde souběžně se Stockholmem, nikoli však s tím Stockholmem, jaký chce Henderson a Thomas, ale s oním, jaký tane na mysli soudruhům (soc. demokratům) holandským, skandinávským a ruským, se Stockholmem smíření národův a práce mírové... Jako socialismus, odvažuje se Řím i nebezpečností neúspěchů, věda dobře, že duchovní mocnosti, třebaže pro tuto chvíli podléhají násilí, nejsou přece přemoženy.«

Soc. dem. »Právo lidu« 21. srpna posuzovalo: »Třeba otevřeně doznati, že myšlence míru dostalo se nového významu a nové opory jejíž váhu nelze podceňovati... Válku vyvolaly

a dosud ženou mnohem mocnější síly, než aby se osudný jejich spád dal zastaviti pouhými poukazy na pokles humanity a na nezměrnou bolest a hoře, kterou připravují milionům bližních. Kapitalism, toť základní podstata světové války. . . Tu je třeba něčeho jiného, sáhnouti k prostředkům účinnějším: postaviti sílu proti síle. . . hnutí míru proti tak složitému a mnohotvárnému hnutí války. A čím více činitelů bude myšlenkou míru zaujato, tím lépe pro mír.«

»Národní listy« 22. srpna napsaly: »Vznešená myšlenka nemohla nalézt tlumočníka a orodovníka povolanejšího nežli hlavu katolické církve. Čeho neodvážily se státy neutrální, co vzpěchovalo se učiniti Švýcarsko, rovněž tak jako Španělsko, Holandsko a státy skandinávské, poněvadž neslibovaly si od svého zakročení nějakého účinku, tohoto úkolu podjímá se neohroženě a mužně papež Benedikt XV. Chce zjednati těžce zkoušenému lidstvu konečně mír, mír spravedlivý a trvalý. Význam tohoto činu zvyšuje pak skutečnost, že vznešený prostředník nepředkládá válčícím státům určité podmínky míru, které by měly buďto přijati nebo zamítnouti, nýbrž že dává jim na uváženou všeobecné zásady, na základě kterých světu, hlavně však Evropě mělo by vzejíti kýžené požehnání míru. . . Mírová nota papežova obsahuje jen určitý námět k ujednání žádoucího míru a připouští všelike možnosti v provádění základních myšlenek. Tím umožňuje válčícím stranám, aby zachovaly se k ní příznivě a bedlivě zkoumaly návrhy v ní obsažené.«

Podobně psala řada nekatolických listů jiných u nás i v cizině.

Poměr radikálů k válce a dynastii.

Denunciace Čechů proti Čechům jen se vypaly, tak že okresní hejtmanství nad tím veřejně projevovala nelibost. Co mohli dokázati za takových okolností proti vládě kněží? Radikální piclové střežili každý krok duchovních, aby mohli udávati a vysmáti se. Ale — i kdyby byli protiklerikální Čechové nechali volně kněze pracovati proti rakouské vládě, co mohlo dokázati uchovenstvo bez silné opory mocnějších živlů národních? Jen si povšimněme aspoň některých okolností, jak se chovaly za války ti, kteří měli národě rozhodující politický vliv.

V srpnu r. 1916 konal na pražské radnici slavnostní hold císaři Svaz českých okresů a českých měst. Starosta Svazu C. Paoušek pravil: »V památný den 18. srpna vzpomínají všichni národové pod slavným žezlem absburským spojení s upřímnou láskou a s hlubokou vděčností všech pokroků, kterých se dočkali za moudré vlády svého vznešeného mocáře, a národ český . . . nalézá se při těchto slavnostech svátečního dne srpnového vždy na prvním místě.« Český národ »jest si dobře vědom toho, že ve vlastním zájmu jeho jest zachování samostatného a neodvislého, vnitř i vně mocného Rakouska . . . České obce a české okresy taly se vůdci českého lidu v organisování a patřování všech potřeb státu a jeho branné síly.«

Dne 29. ledna 1917 přijali císař a císařovna deputaci města Prahy, jejíž vůdce JUDr. Karel Brož v holdovací volice ponížené řeči česky a ně-

mecky pronesl tato slova: »Věrně oddaní stupcové královského hlavního města Prahy vzávají jménem všeho obyvatelstva Vašemu a král. Apoštolskému Veličenstvu nejpokorně hold neochvějně věrnosti a oddané lásky hlavního města.« Prý jsou »všichni hotovi obětovati jmění a krev za svého vladaře a za svou vlast.« Groš dodal: »Osmělujeme se připojití hluboký a cítěný dík za nejvyšší vyznamenání, kterým Vaše Veličenstvo ozdobiti ráčilo reprezentativní král. hlav. města Prahy, nejmilostivěji uznávající jejich plnění povinnosti ve velké době válečné.«

Veliká nedůslednost soc. dem. představitelů, kteří jednali zřetelně proti svému předválečnému programu a svým slibům, budila pochopitelně údiv i odpor prostých soudruhů. Proto dr. Souček snažil se 18. června 1916 klidniti: »Je pravda, že mnohý krok, jenž se stal nebo ještě stane, zdá se mnohým i z našich řad, srovnáván s tím, co bylo řečeno nebo vykonáno v dobách předválečných, nesrozumitelným a nepochopitelným. Ale vy musíte věriti, že vše to má své přesvědčující pohnutky. Musíte věriti, že mužové, kterým jste již v dobách míru svěřili osudy strany, kteří po celá desíletí s vámi srostli, pracovali a trpěli, že mužové ti zůstali týmiž jako v době válečné.« Ti mužové »se nerozpakují niti to, co dle svého svědomí pokládají za správné a nutné.« Jsou to »vesměs mužové poctiví, žádnou mocí světa neporušitelní.«

Ale trochu jinak mluvil o tehdejších státních věcech po válce sám dr. Šmeral, který byl v roce 1916 nejvlivnějším činitelem soc. demokratické strany v Čechách. Byl od 30. srpna 1916 předsedou

sedou výkonného výboru strany. Nuže — a tento dr. Šmeral na XII. sjezdu českoslov. soc. dem. strany dělnické dle »Práva lidu« ze dne 28. prosince 1918 řekl, že za války opatrná taktika soc. demokratická skládala se ze dvou na sebe položených vrstev. Základní vrstva »byla skutečným naším názorem, naším tehdejším politickým přesvědčením. Na tento názor postavili jsme pak svým jednáním vrstvu druhou, která už nebyla naším přesvědčením, nýbrž úskokem, podvodem, klamem, lstí proti rozběsněné přesile válku vedoucího militaristického státu.«

Ve příčině první vrstvy: soc. demokraté nepokládali princip (zásadu) národnostní za jediný princip státotvorný »Druhá vrstva naší taktiky válečné, kterou nanесли jsme na tuto vrstvu první, byla vědomá taktika lži, podvodu, lsti za účelem oklamání nepřítele, běsnící militaristické přemoci válku vedoucího státu.« Před širšími vrstvami se soc. demokraté nemohli omlouvati, že dělají podvod, protože by se o tom dověděl také nepřítel. Ale na nejužších schůzích důvěrníků Šmeral poučoval v podstatě takto: »Tato válka jest příliš ohromná, než abychom jí mohli zabrániti. Revoluce proti ní ochránila by sice naši stranickou popularitu, ale výsledek i při největších obětech by neměla. Mohli bychom vyprovokovati předčasně ještě daleko větší persekuci na národ, než prožíváme. Není to jedno, když o výsledku rozhodne se jinde, budeme-li míti u nás 500 nebo jako Jihoslované snad až 20.000 šibenic. Celý německý národ, obklopující nás ze tří stran, od Hindenburga až po většinu sociálních demokratů jest hypnotisován vášní.

O tom jsme se přesvědčili na společné poradě se soc. demokraty všech národností, k níž dříve jsme podnět první týden války. Nehrozí nám jenom vláda generála, ale je možné i obsazení Německem, jehož hrůzy tušíme z Belgie. Také není záchrana strany myslit, když není možno docílit pozitivního cíle, to jest překaziti válku, nepokládám za hřích . . . I osud většiny našich příslušníků, která jest v kasárnách a zákopech, nebylo by možno ztěžovat demonstrativními gesty, když tito nemohou věc rozhodnout a síly k jejím rozhodnutí pracují jinde.«

Nuže — komu to vlastně účel světil prostředky?

Soc. dem. Pik na témže XII. sjezdu soc. demokratického ve své odpovědi na vývody Šmeralovy pravil: »Soc. demokracie přes své krajně antimilitaristické a protiválečné stanovisko neměla půdy a podmínek pro aktivní odpor proti válce . . . strana neměla žádného jiného východiska, než podrobiti se hrubé moci . . . Já uznávám, že do jisté míry musily se dělat koncesionistické tlaku poměrů . . . ale, soudruzi, tato nutná obrana oportunistem neměla jíti za hranice nedobrovolného služebnictví pro stát, který vedl válku. Jsou veliké rozdíly v tom, když se uveřejní článek, dodaný korespondenční kanceláří o válečné půjčce a v tom, když tento článek napíše soc. demokrat a doporučuje dělníkům, aby ze svých úspor upisovali na válečnou půjčku . . . Co mnoháleté tradice, které nás učily odboji proti militarismu a válce, co s těmi se stalo? Když na základě žofínské resoluce jsme trvali, tak jsme

měli setrvat také na částech programu, které byly vybudovány na zásadách protirakouských a protimilitaristických . . . Vláda se bála dělnictva více, než se oportunist (soc. demokratické povolné stanovisko) bál vlády. Proto neměla naše politika vystoupit na půdu agitace pro upisování válečných půjček, aby tím způsobem byla vojákům dodávána chuť k výpravě do války za Rakousko.«

Jak soc. demokraté vycházeli vstříc vojenské straně v Rakousku nadbytečně, svědčí posudek »Národ. listů« z 16. května 1919, kde čteme: »Ti (čeští soc. demokraté) sice volali při volbách »ani muže ani haléře«, ale v parlamentě ani jednou se nepokusili vojenský rozpočet zmařit. Naopak, oni dělali vždy oposici jen tak, aby nikdy nebyl vojenský rozpočet ohrožen — a byli časem českou oposicí ohrožován, a hrozilo-li uzavření parlamentu, objevili se velmi rychle rudí hasiči a hasili . . . A nejklasičtější dokument soc. demokratického revolucionářství tvořilo jednání při projednávání předlohy o úkonech válečných v posledním období rakouského parlamentu. Ať jen řekne hodně nahlas pan Bechyně (soc. dem. poslanec), kdo lámal tehdy při předložce o válečných úkonech obstrukci parlamentní. Bojíme se, že se velmi zardí, když bude musit říci, že to byli antimilitarističtí, revolucionářští soc. demokraté němečtí a čeští. A zase — z úcty k parlamentarismu! Jisto je jedno, soc. demokratičtí poslanci v parlamentě vždy byli s tím, aby zmařili každou vojenskou předlohu. Ani jednou tak neučinili . . . Ale nejslavněji rozkvetl revolucionářský rudý květ po vypuk-

nutí války. Tehdy antimilitaristická soc. demokracie celá dala se do služeb rakouského vojenského režimu . . . a — proti interesům národa, proti interesům dělnického lidu stali se nejhoršími a nejpodlejšími náhončími vídeňského absolutismu. A to činili po celou dobu války to činili té vládě, která český národ utlačovala a ničila — a tak český místodržitel Thun s povzdechem referoval do Vídně vládě o československé straně soc. demokratické »einzig e verlässliche Partei« (jediná spolehlivá strana). A nejen to. Soc. demokratická strana, její vedení a její orgán dusily všechny české snahy a ve své nestatečnosti a zbabělosti šly až k ponížení loyálním projevům . . . V celku nositeli osobní mužnosti a národní statečnosti byli mužové z českého občanstva, vůdcové občanských stran a ani jediný z vůdců soc. demokratických.

Před válkou soc. demokraté s pochlubou říkali, že všechna kola se na jejich pokyn zastaví. Za války však se kola rozjela docela tak, že drtila jejich program. A soc. demokracie ještě těmže kolům pomáhala k mocnějšímu pohybu. Šmeral také na jmenovaném sjezdu sdělil, že se Švehlou až do května 1917 byl každý den pohromadě a každý krok celonárodní politiky společně uvažoval.

Jestliže tedy tábory tak veliké a v zákonodárných sborech tak silně zastoupené netroufaly si vystoupiti rázně proti válčení, měla něco do kázati zcela sama, bez účinné pomoci živlů jiných církev katolická?

Postavili se proti válečným půjčkám mnoho- mluvní antimilitaristé a neklerikální vla- stenci?

Jedni se obávali krutého trestu rakouských soudů a proto mlčeli. Jiní důrazně úpisy na půjčku odporučovali. Z četných dokladů, jak právě předáči neklerikálních stran dělali válečným půjčkám reklamu, uvedeme aspoň některé.

O zdar válečných půjček pečovalo pilně pokrokové učitelstvo. Ve dnech 13. a 14. listopadu 1916 konány schůze všech okresních důvěrníků Ústřední sběrný českého učitelstva v království českém pro V. váleč. půjčku za předsednictví starostů českých učitelských organizací J. Smrtky a Petra Skalického. Schůze pořádány v přednáškovém sále Obecního domu v Praze. Dostavili se všichni okres. důvěrníci ze všech českých okresů a četní hosté. J. Smrtka v zahajovacím proslovu tlumočil oddanost učitelstva k císaři. Vzpomenul vydatné účasti českého učitelstva ve všech odborech akce pomocné při předešlých půjčkách válečných, kdy učitelstvo nejen samo dle svých sil upisovalo, ale i svým tiskem, oběžníky, schůzemi a poučováním občanstva postavilo se ochotně do služeb propagace (šíření zájmu pro půjčky). Učitel Bohdan Skála zdůvodnil utvoření zvláštní učitelské sběrný; spolurozhodovaly prý stejně důvody patriotické a národní jako stavovské. Jest žádoucí, aby český národ projevil se v akci pro válečnou půjčku jako významný činitel státotvorný. Vydatně tu může přispěti k úspěchu právě učitelstvo, stav četný a vlivný. — Ředitel F. V. Moravec, předseda

»Poradního a pomocného komitétu učitelství českého po čas války«, promluvil o velikém významu akce pro českou školu a české učitelstvo. Ke konci Petr Skalický zdůraznil, jak se projevila na schůzi souladnost a shoda všech činitelů v akci zúčastněných. — Tolik dle oficiálního referátu. — Za agitaci bylo učitelstvo honoreováno.

Soc. demokratický poslanec dr. Bohumír Šmeral dělal reklamu IV. váleč. půjčce v »Právu lidu« 10. května 1916 těmito slovy: »Půjčka nyní upisovaná jest uložením kapitálu za dnešních poměrů nejvýhodnějším a současně nejbezpečnějším... Kdyby zápůjčka svým výsledkem nebyla uspokojivá, mohl by si to nepřítel vykládati za znamení slabosti a ochablosti. To by jeho úsilí proti nám zvýšilo. To by neznamenal zkrácení války, nýbrž naopak její prodloužení. Právě za nynější situace vojenské je zřejmo, že jedině tím zkracuje se cesta ke konci války, vytvářejí-li se podmínky pro toužebný vítězný mír, čím větší sílu umožníme státu vyvinouti... Při příležitosti IV. váleč. půjčky prokáže to občanstvo tím, když bez rozdílu vrstev dobrovolně a manifestačně poskytne státu, co tento potřebuje. Tuto povinnost splniti až do nejzazší hranice možnosti každého z nás, kdož zůstal jsme doma, volá i velký mravní závazek vůči těm milionům, kteří jsou v zákopecích.«

Posl. dr. Fořt učinil téhož roku podobné prohlášení těmito slovy: »Považuji co nejhojnější účast všech vrstev českých na subskripci páté válečné půjčky nejen za samozřejmou občanskou povinnost, nýbrž současně, a to po výtce, za prvořadý příkaz vyzralé soudnosti politické...«

Nechť bouře světové války roubeninou Evropy lomcuje sebe víc, jádro myšlenky Palackého o věkovitém společenství národů, pod žezlem nejjasnější dynastie sloučených, stojí tu a zůstane pevným jako žulová skála, jsouc výronem samého zákona přírody a jakožto takový nejen záštitou přítomnosti, nýbrž i nerozbornou oporou důvěry ve věci budoucí. Pravda tato povznáší mysl, srdce plní zápalem a plodí — o tom nelze pochybovat — i činorodou vůli.«

VI. válečnou půjčku podepřela svou manifestací r. 1917 i pražská radnice. Za přítomnosti místodržitele Coudenhova primátor měst pražských dr. Groš se tam vyjádřil: »Široké vrstvy lidové pochopily nutnost souručenství všech . . . Na těch, kdož i jinak mohou vlasti prokázati důležité služby, jest, aby i oni sobě uvědomili, že nikdo nesmí stavěti se stranou a že plný úspěch se dostaví jen tehdy, když všichni vykonají svou povinnost. Konečný výsledek půjčky budiž ke cti Praze!«

Jestliže zodpovědné a nejvlivnější nekatolické kruhy české se chovaly tak poslušně a lojálně, bylo možno katolíkům zahájit s nadějí na skutečný úspěch akci revoluční? Katolíci byli šleháni a do prachu šlapáni se dvou stran: od Vídně i od radikálů.

Papež prý nedbal národních požadavků českých.

Papežova mírová nota z 1. srpna 1917 podala praktické návrhy mírových podmínek.

I nekatolické listy české chválily s počátku bystré náměty Vatikánu. Ale v tom 2. září agrárník dr. Viškovský na schůzi v Táboře se vyjádřil: »V návrhu papežově mluví se o vytvoření Polska, obnově Belgie, dokonce projevuje péči o Arménsko, ale papež nezná historického a křesťanského národa českého, a to jest věc, kterou český národ dovede si zapamatovati.«

Dle vzoru dra. Viškovského začali ostře kritizovati jiní, proč prý papež výslovně se nezařadil národa našeho.

Tyto jalové výtky lze snadno odraziti jak poukazem na situaci, tak na smysl papežovy noty.

I. Papež ani slovem nezavdal příčinu k domněnce, že by se stavěl proti spravedlivému luštění národnostní otázky v zemích českých. Vždyť přece napsal, že v duchu spravedlivosti a práva mají se projednávat i jiné územní a politické otázky.

II. Jestliže papež nevyslovil jména českého národa, nemluvil také o horlivých irských katolících, kteří se domáhali několik století marné autonomie národní proti protestantským Angličanům. Nemluvil o ujařmených pravověrných Rumunech v Sedmihradsku, porobených katolických Francouzích v Alsasku-Lotrinsku, pravověrných Ukrajincích, katolických Slovincích a jiných národech, žádajících, aby byl dán průchod jejich právu sebeurčení.

III. Papežova nota zabývala se výhradně luštěním otázek celých soustátí a nechtěla se vměšovati do vnitřních jazykových poměrů jejich. Papež totiž věděl, že by jinak nota neměla na-prosto naděje na praktický úspěch, ale že by

byla odmítnuta od velmocí na cel cře. Papeř schválně jmenoval ty národy, jichř území bylo válkou strařn zpustořeno a jejichř přclenn k rznm státům bylo tehdy otázkou otevřenou. V ten čas vřak esk zem válkou zpustořeny nebyly a tehdy se jeřt nejednalo o vymanění nař vlasti z moci dynastie Habsbursk. Vřdyř tenkrát zodpovdn representanti eskho národa ujiřřovali Habsbursk dm svou věrností. Papeř docela ani se nezmiřoval o osvobozen poznařskch katolických Poláků, třebaže s nimi byl ve stycích nejsrdenřsch. Neřlo mu o luřtn toho, k čemu neměl moci ani síly. m by byl sv uřlechtil plány vysvětlil podrobněji, tm by bývala kritika nespokojencv ostejřs a vůle jejich ke směru prtelskou dohodou slabřs. Vatikánu v pedn řad řlo výhradně o stanoven takov formule, kter by vedla k utiřen del, k zastaven krveprolití; řlo mu o praktick, spřn popud k prvnmu vřnmu mírovému kroku, k poatenmu oblomen vůle vlcch táborů. Teprve po zdaru tohoto pokusu mohlo se jednati podrobněji.

IV. Vatikán dobr znal náladu rozhodujch politiků eskch. Zatím co vůdcové nrod jiných (zvlřt zubořenho irského a polského) přečasto s důvěrou se utíkali k papeři jako k svému otci, veřejn vystupování politiků eskch bylo ostře protipapeřsk. Husitsk slavnosti byly obyejn zahroceny proti Vatikánu. Při veřejných manifestacích systematicky provolvano, že národ esk jest národem Husovým, protiřimskm. Snad v řdnm nrod tak často nebylo od zodpovědných vdc politikách proti

papežství hřímáno jako v národě našem. A tyto representanti před válkou zapovídali papežské stolici mísi se do českých věcí politických; pomáhali cizím národům utloukati poslední zbytky politického vlivu Vatikánu. Husových slavností zneužívalo se docela k propagandě protikřesťanské! Mohl býti papež jist, že jakákoli zmínka jeho o českém národě bude přijata u nás opravdu vděčně? Spíše dle povahy okolností bylo možno čekati uštěpačné poznámky a výstrahy před »potutelností Říma.«

V. Kdykoli došly do Čech zprávy, jak papežská stolice s vřelou láskou přijala české poutníky, privilegovaní vlastenci buď provázeli takové zvěsti ironickými slovy anebo je přecházeli mlčením. Vatikán věděl, že za křesťansko-sociální stranu českou naší země nezasedá v říšské radě jediný katolík. A kolik těch liberálních anebo jiných »neklerikálních« českých poslanců stávil se za své cesty do Říma ve Vatikánu k nějakému přátelskému pojednání? Žádal za války od papeže o něco Český svaz? Obrátila se na Vatikán anebo aspoň na apoštolského vikáře s jakoukoli žádostí rada českých spisovatelů? I při nejopatrnější stylisaci papežovy smírné noty ozvaly se fanatické kritiky lidí, kteří před tím proti papežské stolici nejevili zřejmého nepřátelství; takové protesty zahlaholily jak ze států dohody, tak ze středostátů. Bylo tedy na pováženou exponovati se otevřeně a určitě v příčině otázky české. Vatikán předem věděl, jak by se ozvaly hlasy, že »papeže nikdo z Husových Čechů se neprosí« a pod.

VI. Jen ti mají právo volati papeže k ochraně křesťanského národa, kteří také nebojácně vyslovují pro zachování papežových nezadatelných práv a svobody církve. Kdo hřímavým hlasem si stěžuje, že mu nebyla od Říma poskytnuta dostatečná ochrana, toho se smíme tázati: »Choval se's k papežské stolici ne-li přátelsky — tož aspoň šetrně?« K židovsko-německým kapitalistům liberální politikové chovali se mnohem vlídněji než k papežskému stolci, který českému lidu neubližoval.

VII. Arménům dr. Viškovský nemusil na prosto papežovu péči záviděti. Když před válkou vraždění po tisících, v Čechách pořádaný bouřlivé schůze ve prospěch uvězněných žhářů a vražedníků barcelonských. Ale turecké jatky v Arménii nechávaly volnomyšlenkáře v klidu. Arméni nebyli volnomyšlenkáři, ale — také lidé.

Jakmile počátkem roku 1915 vypovědělo Turecko válku Rusku, hned v Arménsku vypuklo nové veliké vraždění křesťanů. Toto krvavé dílo prováděl německý generál Liman Sanders. Jemu byli k ruce pověstný zuřivý nepřítel Slovanstva Enver bey a žid Taalat paša. Sama židovská »Frankfurter-Zeitung« 5. srpna 1919 prozradila, jak strašné masakry se v Arménii páchaly. Německá censura za války umlčela zprávy, které zvěstovaly, že Turci povraždili přes milion křesťanských Arménů. Vyhubili tak tři čtvrtiny celého národa, jak nyní podrobně líčí dr. Jan Lepsius v knize »Deutschland und Armenien.« Tak strašné a hromadné bestiality v Čechách se nedály. Srdcervoucí výkřiky národa ve vlastní krvi utápěného pronikavě volaly po pomoci srdcí kře-

čanských. Dr. Viškovský a ti, kteří po něm pa-
ouškovali výtky, tudíž se nemusili horšiti, že
apež se zastal těch, kteří byli vražděni od ne-
okřtěných spojenců Berlína.

Kněží vydali zvony, varhanové píšťaly a jiné věci z chrámů.

Předně se tážeme, kde našli kněží dosta-
tečnou oporu (aspoň v laických zástupcích čes-
kého lidu), aby mohli s pevnou nadějí na úspěšný
výsledek vojenským rekvisicím vzdorovati. Jízlivé
oznámky protikatolických živlů nemohly býti
řece kněžstvu skutečnou záštitou. Nadto takový
uchovněnec, který by se byl chopil mimo-
řádných prostředků k zachráně věcí posvěcených
ve službě Boží, měl se co obávati tajných de-
nunciací radikálních slídičů a těch občanů, kteří
měli z rekvisic prospěch osobní.

Lidé, kteří o kostel ani nezavadili a kteří
týskali, že zvonění ruší klid, rozšiřujíc nervositu,
okrytecky prohlašovali, že »teď už do kostela
hoditi nebudou«, když kněží dopouštějí takové
olestné ochuzení chrámů.

Jisto jest, že majitelé budov, kterým strho-
ána měděná krytina, zachovali se poddaně.
Čelník odváděl na vojsko vlastní obilí. Matky
nečinily revoluci ani tehdy, když jim vojenští
úředníci odváděli poklady nejdražší — nezletilé synky.
Radikálové nevytýkali, že ony matky nemají citu
pro vlastní krev. Když francouzská vláda vnutila do-
datkem pušky posvěceným osobám (i biskupům),
protikatoličtí kritikové na protesty zapomněli.
Občané, kteří před válkou jevíli sto chutí, aby

se chrámy proměnily na koncertní síně, najedno předstírali veliký bol nad vyvlastněním předmět posvátných. Možno si představití odpornější faze rizejství?

Katořáci pro záchranu zvonů činili, co jin bylo možno. Na př. 12. července 1917 podal naši poslanci dr. Stojan, Valoušek, Kadlčák soudruzi v říšské radě interpelaci, v níž poukázali na bolestné zasažení náboženského citu katořictva a nenapravitelnou škodu kulturní, »poc něvadž zvony přečasto representují nenahraditelnou historickou a uměleckou cenu.« Interpelace praví dále: »Lze to také těžko chápat, že cenné zvony kostelní, hlasatelé posvátných tradicí a pokoje na zemi, průvodcové člověka v radosti i žalosti, jsou požadovány, kdy jest ještě velmi mnohá umělecky neb historicky méně cenných neb vůbec bezcenných, přece však k účelům výroby munic vhodnějších kovových předmětů.«

Kardinál olomoucký pamětním spisem ze dne 9. srpna 1917 a v září 1917 biskup královéhradecký osobně ujímal se u císaře Karla chrámových zvonů.

Ptal se vůbec někdo papeže, biskupů aneb jiných kněží, zdaž svolí k rekvisici? Nikoliv. Zato však byly o tom porady se židy. Ke konferenci o rekvisici zvonů a varhahových píšťal r. 1917 byli pozváni zástupci ministerstev, ústřední komise pro zachování starých památek a asi 6 varhanářů (kteří ovšem vydělali tím více, čím četnější píšťaly se rekvirovaly). Ale zástupce církve tam pozván nebyl. Tehdy jednalo se již o druhou rekvisici zvonů, třebaže ve vídeňském arsenálu zbývalo ještě mnoho zvonů z rekvisice první. Jede

církvní hodnostář tehdy upozorňoval v »Reichsbotschaft«¹, že jest ještě mnoho cínu v soukromých rukou i v obchodních krámech, kde do té chvíle nekvirován nebyl. Upozornění však neprospělo, protože rozhodoval zcela někdo jiný než církevní hodnostáři a katolická společnost vůbec.

Když se roznesla zvěst, že zvony se zavážejí židovskému továrníkovi Manfredu Weissovi do Budapešti, který z nich vyrábí modrou skalici pro vinaře, interpelovali naši katol. čeští poslanci ke konci roku 1917 vládu znovu. Prohlásili, že to jest »zločinným upotřebením svěcených předmětů«² k soukromému účelu. Bylo málo platno, protože ti, kteří činili předhůzky kněžím, židovi veliký zisk z posvátných předmětů přáli.

Ti, kteří měli z rekvisice zvonů a píšťal osobní prospěchy, denuncovali kněze, chtějící býti kostelní předměty zachrániti. Na př. varhanářský závod Jos. a Ant. Mölzra v Kutné Hoře udal královéhradeckou konsistoř, chtějící varhany zachrániti, že jedná proti státním předpisům. Firma (menovala na 80 varhan ve východních Čechách, z nichž by se měly vzíti píšťaly přes všecku ochranu konsistoře. Rozumí se, že pak místodržitelství volalo rychle královéhradeckou konsistoř k zodpovídání. Ale brzy nato (r. 1918) se zjistilo, že týž varhanářský závod odebral neoprávněným způsobem píšťaly ve chrámu všeckatatském. Přehmat byl tolik smělý, že firmě úředně nařízeno, aby dodala píšťaly náhradní. Jestliže sami Češi tak bezohledně záchrannou práci dělali, bylo možno kněžstvu činiti pro záchranu zvonů a píšťal nějaké divy?

Farizejství protikatolických kritiků vysvítá z té okolnosti, že v době svých výtek chválili — husitské Tábory, kteří ničili bezohledně nádherné památky posvátného umění českého a uloupené cenné kovy do ciziny prodávali. Winter na př. o Táborech píše: »Kříže kláli kopími a oštěpy; oltáře podvracovali, rohy jim utloukali, kostely bořili... prý zvonovinu a leckterou cennou věc prodávali do cizích zemí.« (Život církevní, 12.)

Vídeňská vyznamenání.

Komu válka nejvíce prospívala, ten se také houževnatě staral, aby se prodlužovala. A tyto nejoddanější přátele vojenské strany rakouská vláda vysoce vyznamenávala.

Na př. 20. srpna 1915 přinesla »Wiener Zeitung« zprávu, že císař propůjčil s prominutím poplatků stav šlechtický těmto zbohatlíkům: prezidentu banky Union E. Minkusovi, řediteli Vídeň. bank. jednoty B. Popprovi a řediteli Rak. úvěr. ústavu pro obchod a průmysl A. Spitzmüllerovi; komturský kříž s hvězdou miliardáři L. Rotschildovi, finančníkovi P. Hammerschlagovi hvězdu ke komturskému kříži; komturský kříž finančníkům Brettauerovi, Herzfeldovi, Marku Rotterovi a Weishutovi. Řada jiných židů obdržela jiná vysoká vyznamenání.

V říjnu r. 1916 zmíněný již miliardář L. Rothschild byl povýšen do stavu hraběcího. Současně bylo povýšeno několik zástupců bank pro zásluhy o válečné půjčky (na nichž chtěli hodně vydělali) do stavu šlechtického.

Největší váleční dodavatelé židovští opatrně upisovali na válečné půjčky jen menší část z těch statisíců a milionů, které od vlády za zboží dostávali. Zato katolictvu se prostě diktovalo a hrozilo. Kostelní jmění musilo se upisovati šmahem. Vždyť vláda věděla o každé desítce, protože vrchním správcem tohoto jmění byl vlastně stát.

Kdo nyní z extravlastenců povykuje, že naše strana projevovala proti Vídni vzdor slabý, toho se můžeme zeptati, proč rakouská vláda za války tak nápadně vyznamenávala ty lidi, kteří si hráli dřív za osobní bezpečnosti na veliké radikály. Ministr Prášek dostával dvojnásobnou ministerskou pensii a kromě toho měl plat jako tajný rada. Druhý vynikající poslanec agrární strany dr. Viškovský jmenován císařským radou, dostal řád císaře Františka Josefa a za války byl mu propůjčen válečný kříž za občanské zásluhy. Poslanec agrární Sedlák obdržel řád císaře Františka Josefa a řád železné koruny; z ostatních poslanců agrárních byli vyznamenáni: posl. Žďárský řádem železné koruny a válečným křížem za občanské zásluhy, posl. Chaloupka řádem železné koruny a válečným křížem za občanské zásluhy, posl. prof. Srdínko stal se rytířem řádu Františka Josefa, posl. Vojta ryt. řádu Františka Josefa, posl. Rozkošný rytířem řádu Františka Josefa a dostal řád železné koruny. Kromě agrárních poslanců také jiní přčetní pracovníci strany agrární mají řadu vyznamenání.

My ovšem tyto pány nezrádcujeme. Ale tolik je jisto, že se netěšili tak veliké přízni Vídně pro nějakou protiválečnou propagandu.